

Tulevikujuhiste teooria ja praktika Soomes

MTÜ Pallium IV teabepäev koostöös Eesti Geriaatrite Seltsiga
07. veebruaril 2013, Pärnu

Irja Õun
Geriaater
Palliativse meditsiini spetsialist
Terhokoti, Helsingi

Tulevikujuhised elu lõpuks - määratlus

isiku tahteavaldus tema tulevase ravi suhtes olukorras, kus ta ise ei suuda osaleda ravi otsuste tegemisel

➤ teadvusetus, raske seisund või muu sarnane põhjus

soovid saada ravi või keelduda teatud ravist

soovid hoolduse või hooldekoha suhtes

teisele isikule volitus esindada ennast raviga seotud otsuste tegemisel

Milleks on vaja tulevikujuhiseid

võimalus võtta arvesse isiku soove ravi suhtes

- vähendab lähedaste ja sugulaste teadmatust ja ahastust raviotsuste suhtes
- hõlbustab arstide tööd

kõiki ravimooduseid kasutatakse

- kriitilises seisundis patsiendi prognoos intensiivse ravi korral on hea
- on võimalik kas täiesti taastada tervis või märgatavalt aidata patsienti

on raske teha raviotsuseid pikaajalise haiguse puhul

- patsiendi soovid tulevikujuhistes
- võimaldab tervishoiutöötajatel võtta soovid arvesse tehes otsuseid ravi kohta

Kuidas tulevikujuhised tehakse

kirjalikult, tegija allkirjaga ja kuupäevaga
kehtivad tunnistajateta

- soovitatakse kahte tunnistajat
- mitte pereliikmed, sugulased ja lähedased

originaal jääb tegija enda kätte

- koopia haiguslukku
- kirjalik märge tulevikujuhiste olemasolust piisab

Soome seaduste kohaselt kehtivad ka suulised tulevikujuhised

- suuline sooviavaldus kirjutatakse haiguslukku ja allkirjastatakse
- muul viisil tuvastatakse selle õigsus

lähitulevikus Soomes isik võib ise kirjutada tulevikujuhised
digitaalselt Riiklikusse Tervishoiu arhiivi

Tulevikujuhiste sisu

vabas vormis elu lõpu ravi- ja muud soovid

valmis blankett /vorm

- valmis tekst, mis keelab ravi jätkamist või andmist juhtudel, mil enam ei ole paranemislootust

väga lühidalt kirjutatud sooviavaldus võib tekitada lisaküsimusi

- kui keelatakse intravenoosne toitelahuste või vedeliku andmine, kas siis tohib anda neid sondi kaudu?
- kas anda antibiootikume intravenoosselt kopsupõletiku puhul?

selliste asjade suhtes peaks olema selge arvamus

isik ei või soovida oma haiguse ravi selliste ravivahenditega, mis pole üldiselt antud juhul kasutusel

raske otsustada, mida juhistesse peaks kirjutama

- vestlus oma raviarstiga, muu meditsiinitöötajaga

Millal tulevikujuhised viiakse täide

- viiakse täide ainult siis, kui patsient ise ei ole võimeline tegema otsuseid oma ravi suhtes
- ei viida täide juhtudel, kus terve inimene haigestub ja haigus on parandatav, kui ravi prognoos on hea
- kehtivuse aeg on piiramatult kogu elu
- tulevikus mõne raske haiguse ravi ja prognoos võivad olla paremad, kui tulevikujuhiste kirjutamise ajal
- soovitatakse juhiste sisu regulaarset kontrollimist
- soovitatav aeg on alla 10 aasta
 - peab kinnitama kuupäeva ja allkirjaga
- isik võib alati tühistada või muuta tulevikujuhiste sisu

Tulevikujuhiste kohustuslikkus

väljavõtte Soome patsiendi seaduse § 6-st puudutab patsiendi autonoomiat

- patsiendi autonoomiat austatakse ja ravi teostatakse temaga kokkuleppel
- kui patsient keeldub teatud ravist või hooldusest, tuleb ravi teostamisel võtta see arvesse

tulevikujuhistes väljendatud keeldumine aktiivsest ravist on

- arstidele ja teistele tervishoiutöötajatele kohustuslik
- sugulastele ning lähedastele suunda andev

erandid

- juhised on tehtud puuduliku teabe või informatsiooni abil
- patsiendi tahe on muutunud

Õigus- ja teovõime

tulevikujuhiste kehtivus eeldab selle tegijalt sisu ja tagajärgede arusaamist

- isik peab olema õigus- ja teovõimeline
- tulevikujuhised oleks hea teha olles terve või kroonilise, surmani viiva haiguse alguses

informatsioon otsuste tegemiseks

- piisav ja arusaadav teave oma haiguse kulust, prognoosist
- teave võimalikest probleemidest ja nende lahendamisest elu lõpul

Suhtumine elu lõppu

noorena ja tervena suhtumine haigustesse on radikaalsem

➤ raske ette kujutada ennast elujõuetuna, teistest sõltuvana

➤ elu lõpuga seotud soovid võivad olla radikaalsemad

patsient, sugulased ja lähedased näevad elu lõpu raskemana, kui ta tegelikult on

elukogemus, haigusest tulenevad piirangud ja väärtuste hinnangu muutus aitavad kohaneda piiratud teovõimega

➤ suhtumine puuetesse võib muutuda aastatega

kõik ei suuda teha otsuseid elu lõpu kohta

➤ ei või eeldada tulevikujuhiste tegemist

Mis järjekorras ja kelle soove võetakse arvesse

patsiendi suulised või kirjalikud tulevikujuhised

patsiendile määratud usaldusisik (eestkostja)

patsiendi poolt määratud isik

sugulased või lähedased

oluline on meeles pidada

- raviotsused teeb alati arst, kes võimaluste piires võtab arvesse ja lähtub patsiendi või tema esindaja avaldatud tahtest ja soovidest

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

põhineb Euroopa Alzheimeri tõve keskliitude juhtorganisatsiooni
Alzheimer Europe väljaandele

sisaldab kaks osa

1. kohustuslikud tahteavaldused
2. ravi ja hooldusega seotud soovid

tulevikujuhised elu lõpuks

nimi.....

isikukood.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

ma olen koostanud käesolevad tulevikujuhised juhuks, kui olen raske haiguse tõttu võimetu mõistma ja tegema otsuseid minu elu lõpu ravi ja hooldusega puudutavates küsimustes

1. kohustuslikud tahteavaldused

osa A: otsuste tegemine minu poolest

1. isik, kes teeb otsuseid minu poolest

mina määran järgmise isiku / isikud tegema minu elu lõpu ravi otsuseid minu poolest (sugulane, mulle lähedane isik või sõber, keda ma usaldan ja kellega ma olen rääkinud elu lõpu soovidest)

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

see / need isikud on volitatud tegema otsuseid sellistel juhtudel, mida mina pole käsitlenud tulevikujuhistes

.....

2. haigusloo loovutamine minu poolt määratud isikule

() punktis 1 märgitud isik saab lugeda haiguslugu enne otsuse tegemist või

() punktis 1 märgitud isik võib saada suulist teavet minu haiguse/ seisundi kohta

3. minu andmete avaldamine sugulastele ja lähedastele soovin, et ametiisikud teatavad minu seisundist järgmistele

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

osa B: elu lõpuga seotud otsused

järgmised (X) märgitud kohad väljendavad minu tahet kui minu füüsiline seisund nõrgeneb nii, et vajaksin ravi ja muud meditsiinilist abi elu pikendamiseks:

- ma tahan, et mind hoitakse elus nii kaua kui see on põhjendatult võimalik, kasutades ära kõiki olemasolevaid ravi- ja meditsiinilisi abivahendeid

- mind ei tohi elustada, kui selle tagajärjeks on minu surm või kannatuste pikendamine

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

- () minu ravi teostamisel pean tähtsamaks elu kvaliteeti, mitte kannatuste pikendamist
- seetõttu ma pean saama piisavalt vajalikku sümptomaatilist ravi, sõltumata selle mõjust minu elu pikkusele
- () annan arstidele võimaluse toimida minu heaks oma parima äranägemise järgi juhul, kui minu haiguse ravi suhtes on toimunud areng (millest mina ei ole teadlik) ja selle kasutamine võib oluliselt parandada minu prognoosi ja muuta minu oma suhtumist tulevikujuhiste suhtes
- eelpool mainitud lisaks soovin, et

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

2. ravi ja hooldusega seotud soovid

Osa C: üldised hooldust puudutavad soovid

1. soovin, et minu humaanseid väärtusi austatakse (elulooga seotud asjad, religioon, harjumused, privaatsus)

.....

2. soovin, että järgnevaid asju hoolduskoha ning ka meditsiinilise tehnoloogia kasutamise suhtes võetakse arvesse (kodu, hooldusasutus, sisustamine, sidumine jne.)

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

3. soovin, et minu hooldamisel võetakse arvesse mulle tähsaid asju (pesemine, riietumine, toit, harrastused, unerütm, meeldivad ja ebameeldivad asjad jne)

.....

4. lisaks soovin, et

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

osa D: majandusega seotud soovid

1. majanduslike asjade hoidmisel / korraldamisel palun võtta arvesse järgneva (raha kasutamine raviks, hoolduseks, muudeks harjumuspärasteks väljaminekuteks)

.....

2. kui mina vajan eestkostjat, siis võimaluse piires soovin järgneva isiku eestkotjaks

.....

3. lisaks soovin, et

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

Osa E: osalemine meditsiinilistes uuringutes

kui mu lähedased peavad võtma vastu otsuse minu osalemise kohta meditsiinilistes uuringutes, soovin, et arvesse võetakse järgmist

järgmised (X) märgitud kohad väljendavad minu tahet

- soovin osaleda uuringutes, kui need tõenäolisest aitavad mind
- soovin osaleda uuringutes isegi kui ma isiklikult ei saa nendest abi, aga teised sama haigusega võivad saada
- soovin osaleda muudes uuringutes (psühholoogilised testid)
- ei soovi osaleda mingites uuringutes

lisaks soovin, et

.....

Soome Mäluliidu tulevikujuhiste blankett

kuupäev.....

allkiri.....

tunnistajad (allkiri, nimi ja kuupäev)

.....

.....

olen muutnud tulevikujuhiseid elu lõpuks

kuupäev..... allkiri.....

olen rääkinud tulevikujuhiste sisust järgnevate isikutega:

(allkiri, nimi ja kuupäev)

.....

Helsingi ja Uusimaa tervishoiupiirkonna tulevikujuhiste blankett

käesolevaga

mina.....

määrän, et olukordades, kus mina raske haiguse või õnnetusjuhtumi tagajärjel kaotan õigus- ja teovõime, (näiteks tedvusetä oleku või vanadusnõrkuse / mälunõrkuse tõttu), mind peab ravima järgmist allpool toodud varianti järgides (mittevajalik üle kriipsutada):

1. minu ravis ei tohi kasutada mingeid elu kunstlikult ülalpidavaid ravimeetodeid

Helsingi ja Uusimaa tervishoiupiirkonna tulevikujuhiste blankett

2. minu ravis ei tohi kasutada elu kunstlikult ülalpidavaid ravimeetodeid, välja arvatud juhtudel, kui on oletada minu toibumine või kui olen teinud doonorluse testamendi raskete sümptomite kõrvaldamiseks võib ajutiselt ka eelpoolmainitud ravimeetodeid kasutada erakorralist või intensiivravi võib mulle anda ainult juhul, kui on võimalik prognoosida, et see toob kaasa parema tulemuse pikemaks ajaks, mitte aga lühiajalist elu pikendamist sünniaeg.....
elukoht.....
koht ja kuupäev.....

Helsingi ja Uusimaa tervishoiupiirkonna tulevikujuhiste blankett

selleks kohale kutsutud tunnistajatena kinnitame,

et.....

keda tunneme hästi, on isiklikult alla kirjutanud tulevikujuhised

elu lõpuks ja on kinnitanud need oma tahte avalduseks

ta on teinud seda täie mõistuse juures, oma vabast tahtest ja

aru saades selle sisust

koht ja kuupäev.....

allkiri ja nimi..... allkiri ja nimi.....

elukoht..... elukoht.....

Praktika Soomes

erakorralise abi haiglad/osaskonnad

➤ 1,5% patsientidest on tulevikujuhised

hooldusravi haiglad

➤ 3% patsientidest on tulevikujuhised

kodus elavatel üle 75 aastastel - 12%

arstid - 13% õed - 20%

Praktika Soomes

Helsingis 2005 -2006 aastatel uuriti vanurite otsuste tegmist elu lõpuks

pooled soovisid rääkida sellest raviarstiga ja kõik lähedastega

➤ kuid vaid 3% sai rääkida

80% vanuritest oli arvamusel, et neil on vaja arutada koos arstiga elu lõpu ravi küsimusi

14% hooldusravi osakondade patsientidest oli tehtud otsus elustamise keelamise suhtes aastal 2002 ja 20% aastal 2005

küsitlusel 50% üle 75 aastastest soovis, et neid elustatakse

➤ kuid vaid 5% juhul, kui on raskes seisundis

➤ 25% soovis saada antibiootikumi raskes, lootusetus seisundis

Praktika Soomes

murettekitavalt väikesed arvud

kas on arstide, õdede

- vähene oskus, valmidus ja kogemus rääkida lähenevast surmast
- omad kartused

tihti vahetuvad haiglaosakonnad

liialt kitsas, spetsialiseerunud meditsiiniline abi

sugulased ei suuda rääkida surmast

- võõrandumine surmast
- surm ei ole enam loomulik
- suletud haigla seinte vahele